

Čekajući čudo? Politika ustavne promjene u Bosni i Hercegovini

3. Februar 2004

Od kako je ESI prije tri sedmice objavio svoj prijedlog za proces ustavne promjene u Bosni i Hercegovini,¹ pokrenula se živa javna debata. Ekstenzivne diskusije vođene su na bh. televiziji, te u dnevnim novinama i magazinima u Sarajevu, Banjoj Luci i Mostaru. Reakcije se nisu podijelile po tradicionalnim etničkim linijama, a oni koji daju potporu kao i kritičari prijedloga pojavili su se na svim stranama. Ova nova, intenzivna debata o ustavnoj reformi pomenuta je i u međunarodnoj štampi (*International Herald Tribune*, 13. januar i 3. februar; švicarski *Neue Zürcher Zeitung*, 21. januar).²

Najbitnije, odmah je došlo do reakcije upravo od onih političara u BiH koji bi sami mogli inicirati proces ustavne promjene. Jedna od glavnih stranaka na vlasti u Federaciji, HDZ, prihvatila je viziju troslojne bh. Federacije (zasnovane na njenih postojećih deset kantona, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko) kao vlastitu i pripremila je nacrt zakona koji bi inicirao proces reformi korak-po-korak. Javno se distancirajući od poziva za trećim entitetom, Bariša Čolak, predsjednik HDZ-a i ministar državne vlade, predložio je da Federacija može biti ukinuta unutar tri godine. Kako HDZ stupa u diskusije sa svojim glavnim partnerima iz koalicije, sada postoji stvarna mogućnost da bi proces fundamentalnih ustavnih promjena do kojih se došlo pregovaranjem mogao početi u 2004. godini.

ESI prijedlog za ukidanje Federacije i stvaranje pojednostavljene federalne strukture od dvanaest jedinica prvi put je predstavljen 8. januara u sarajevskom sedmičnom listu *BiH Dani*, koji ga je opisao kao “briljantnu ideju za izlazak iz poslijeratne ustavne slijepe ulice koja paralizuje napredak.” Prijedlog je odmah dobio podršku predsjednika Federacije, Nike Lozančića (*Večernji List*, 12. januar 2004. godine). Jedan politički komentator je rekao:

---

¹ ESI, “Učiniti federalizam funkcionalnim: Radikalni prijedlog za praktične reforme”, januar 2004. godine, www.esiweb.org.

² Sve je dostupno na stranici www.esiweb.org pod reakcijama na izvještaj.

O neodrživosti Republike Srpske je stalno pisano i razgovarano, ali je Federacija BH zapravo daleko besmislenija. Teško je pronaći bilo kakvu dobru stranu njenog postojanja... Trenutno BiH uređenje je definitivno neravnopravno, neefikasno i skupo. (*Večernji List*, 12 januar)

Jakob Finci, direktor Agencije za državnu službu BiH i bivši predsjedavajući Federalne ustavne komisije je rekao:

Koncept Federalne Republike BiH, kao federacije regiona, čini se kao sasvim prihvatljivo, moderno i ostvarivo rješenje, bez rušenja postojećih institucija, ali uz njihovo preoblikovanje, modernizaciju i racionalizaciju. (*Jutarnje Novine*, 21 Januar)

Bivši federalni ministar za finansije u vladi Alijanse za 2000.-2002. godinu, Nikola Grabovac (NHI), je izjavio:

Ukidanje entitea, potrebno je najprije zbog uštede novca i jačanja institucija države koja će sa ovako kompliciranim političkim uređenjem teško ući u bilo kakve europske integracije. Neka se na državnoj razini organizira ravnopravni paritet predstavnika vlasti svih triju naroda, ali neka te odluke na terenu provedu županije ili kantoni. (*Večernji List*, 13 Januar)

Zdravko Grebo, profesor prava Univerziteta u Sarajevu, je komentarisao,

Ta inicijativa je dobra jer pokreće stvari sa mrtve tačke ... Taj projekat u prvom nactru nije najsretnije rješenje, ali kao početak, prvi i ozbiljan, upristojenja države je dobar. Nova realnost i novi trendovi podrazumijevaju da država može biti veoma decentralizovana i prepustiti ovlasti regionima, koji su u BIH uvijek postojali. (*Dani*, 16 Januar)

Ivan Tomljenović, potpredsjednik Republike Srpske, podržao je ESI prijedlog, govoreći da:

Trebamo sada već izvršiti tu reorganizaciju, kako to ne bismo morali raditi kasnije, kada postanemo članovi Evropske unije. Naravno srbima to ne odgovara, jer imaju imaginarni strah da će nestati Republika Srpska. Srbi ne trebaju da se plaše regionalizacije (*Glas Srpski*, 13 Januar 2004)

U isto vrijeme, vodeći političari u Republici Srpskoj i među dvije od vodećih stranaka u Federaciji, Stranci za Bosnu i Hercegovinu i SDP-u, ponovili su svoj skepticizam da se fundamentalna ustavna promjena može postići putem pregovora. Na strani Federacije, oni koji se protive inicijativi govore da ona ne ide dovoljno daleko, i da svaka inicijativa o reformi bh. ustava mora početi ukidanjem ili podjelom Republike Srpske. U Banjoj Luci, dat je upravo suprotan argument: Republika Srpska je "sveta" (premijer RS Mikerević), i bilo kojem napadu na njen status nepokolebljivo bi se opirale političke ustanove bh. Srba.

Međutim, ono što je interesantno je da van Republike Srpske niko nije istupio da brani trenutno ustavno uređenje, ili da tvrdi da Federacija od deset kantona adekvatno služi svoje građane. Također, političari koji su pozivali na radikalnije reforme nisu bili u mogućnosti da ponude alternativnu strategiju za njihovo postizanje. Njihova implicitna pretpostavka je da će međunarodna zajednica istupiti da nametne ustavnu promjenu, čak i protiv volje političkog vođstva Republike Srpske. Ova opcija nikada nije izgledala manje realistična nego danas.

Debata je podvukla činjenicu da se ustavna promjena u BiH danas može odigrati samo kroz bh. politički proces, a ne kroz prijetnje silom ili međunarodnom intervencijom. Ovo je znak izuzetnog napretka koji je Bosna i Hercegovina postigla u proteklih osam godina. To pokazuje da BiH sada može otvoriti fundamentalnu ustavnu debatu bez da ona prijeti stabilnosti zemlje.

Neprihvatanje mamca trećeg entiteta

Najjače protivljenje ESI prijedlogu došlo je od vodećih političara u Banjoj Luci, koji su branili ustavni status Republike Srpske. Vođa stranke SDS, Dragan Kalinić, pokušao je da preusmjeri debatu o ujedinjenoj federalnoj strukturi predlažući umjesto toga podjelu Federacije na bošnjački i hrvatski entitet. Njegovi komentari bili su jasan pokušaj da se ohrabre bh. Hrvati da ožive svoje stare ambicije za trećim entitetom.

Oni nisu progutali mamac. Dragan Čović, član državnog predsjedništva i vodeći političar HDZ-a, odmah je odgovorio da je Kalinićev prijedlog zastario i kontraproduktivan.

Budućnost BiH je u udruživanju regiona; vrijeme etnički podjela je prošlost. (*Slobodna Dalmacija*, "Kalinic je 10 godina zakasnio", 14. januar)

Komentator *Dnevnog Lista* je napomenuo da je Kalinić jednostavno pokušavao da skrene pažnju sa Republike Srpske na odnose između Hrvata i Bošnjaka (14. januar, "Kalinić drži stisnute palčeve u džepovima"). Prijedlog o tri entiteta također su bez oklijevanja odbacili i potpredsjednik SDA Bakir Izetbegović, predsjednik SBiH Safet Halilović i Sejfidin Tokić, potpredsjednik SDU.

Umjesto toga, HDZ je prihvatio viziju unificirane federalne strukture za Bosnu i Hercegovinu zasnovanu na njenim postojećim regionalnim jedinicama. Na sastanku u Neumu održanom 17. januara, glavni odbor HDZ-a pozvao je da područja ekskluzivne nadležnosti Federacije budu prebačena na državni nivo, a da kantoni preuzmu sve zajedničke odgovornosti. Izjavljujući da je "vrijeme da se počne raditi a ne samo pričati", HDZ je odmah počeo sa pripremama za predstavljanje nacrtu zakona Parlamentu Federacije. Predsjednik HDZ-a, Bariša Čolak je izjavio da, sa potporom drugih koalicionih partnera, ukidanje Federacije može biti postignuto unutar tri godine.

Svima nam je jasno da ovako uređena BiH nikad ne može postati funkcionalna i ekonomski samoodrživa. Stoga smo odlučili da zatražimo prijenos ovlasti sa Federacije na državu. Mislim da to, ukoliko bude političke volje, možemo uraditi u ovom izbornom mandatu... Razgovarali smo sa predstavnicima naših partnera u vlasti o ovoj ideji i oni su je deklarativno podržali. Sada je vrijeme da je pretočimo u djelo.

Mislim da trebamo koristiti modele ustroja nekih višenacionalnih zapadnoevropskih zemalja, poput Švicarske ili Belgije u kojima su građanska prava jako zaštićena. Ne želim ništa zagovarati, ali želim da razgovaramo o svim prijedlozima, jer bi svima cilj trebalo da bude funkcionalna i ekonomski samoodrživa država po mjeri građana. (*Nezavisne Novine*, 19 Januar)

Kategoričko HDZ-ovo odbijanje trećeg entiteta u korist troslojne, evropske federacije uzrokovalo je zaprepaštenje u Republici Srpskoj. Jedan komentator je napisao:

Pre nekoliko dana i zvanično je otpočela bošnjačko-hrvatska posleratna ofanziva na Dejtonski sporazum. Ova ideja je evoluirala u toj meri da su neke stranke, koje predstavljaju ova dva naroda, potpuno promenile svoju orijentaciju i predizborni rečnik. Najveće iznenađenje možda predstavlja stav predsednika Hrvatske demokratske zajednice BiH Bariše Čolaka, koji je sa svoje stranke o postojanju hrvatskog entiteta u BiH, preko noći zamenio svojim dojučerašnjim košmarom - jedinstvenom Bosnom. (*Blic*, 21 January 2003)

Dragan Čavić, predsjednik RS-a izrazio je isto iznenađenje:

Nedavno su hrvatske političke partije odustale od ideje za trećim entitetom i sada hrvatski politički predstavnici zagovaraju kantonizaciju BiH. (*Novosti*)

U međuvremenu, HDZ je vršio pritisak sa ovom inicijativnom. Jedan od predstavnika HDZ-a u Federaciji, Mile Lasić, pripremio je nacrt ustavnog zakona o ponovnoj raspodjeli odgovornosti. Kada su ga pitali da prokomentariše ESI prijedlog, Lasić je izjavio:

Danas, devet godina nakon Dayton, poruku ESI-ja imamo pravo tumačiti tako da Europa i međunarodna zajednica žele cijelu BiH kantoniziranu (regionaliziranu), bez entiteta, koja će kao takva ući u evropske i euroatlanske integracije. Mi joj u tom nastojanju možemo i moramo pomoći. (*Večernji List*, 26 Januar)

SDA – ključna stranka

Prve reakcije od SDA, najveće stranke u Federaciji i vodeće stranke u trenutnoj Vladi Federacije, bile su oprezne. Potpredsjednik SDA, Seada Palavrić, smatrala je prijedlog dobrodošlim, isto kao i glasnogovornik Šefik Džaferović. Džaferović je izjavio volju SDA da učestvuje u bilo kojem procesu koji bi doveo do reorganizacije BiH u modernu i funkcionalnu državu. Međutim, on je upozorio da bi se njegova stranka nepokolebljivo opirala bilo kojoj inicijativi koja bi vodila u pravcu trećeg entiteta. Potpredsjednik SDA Elmir Jahić izrazio je određenu zabrinutost:

Inicijativi ESI-a treba pažljivo prići. Treba je posmatrati sa svih aspekata, kako bi se vidjelo da li ona nosi rizike koji su neprihvatljivi da li to otvara mogućnost za pojavu možda nekog trećeg entiteta. (*Dani*, 16 Januar 2003)

Određeni broj vodećih osoba u SDA izrazili su svoju spremnost da ozbiljno razmotre prijedlog. Bivši premijer BiH Hasan Muratović citiran je na FTV-u:

Vidim prenos ovlasti Federacije na državni nivo kao pozitivan korak prema jačoj državnoj strukturi i mogućem ukidanju nepotrebnih nivoa u državnoj strukturi.

Odgovor SDA na parlamentarnu inicijativu HDZ-a sada će biti ključni faktor u nastupajućoj debati. Niti jedna ustavna reforma nije moguća bez potpore SDA. Činjenica da SDA ima snažnu političku bazu na kantonalnom nivou, gdje su mnogi od njenih vodećih političara započeli svoje političke karijere, bit će bitan faktor. Ako stranka prihvati da je HDZ napustila svoje stare ambicije za trećim entitetom, mogućnosti za dogovor oko reforme u Federaciji znatno se povećavaju.

Sada možemo očekivati da, između ove dvije stranke, vidimo početak onoga što će sigurno biti kompleksni pregovori o ponovnoj raspodjeli određenih odgovornosti i sredstava. Početak ovih ozbiljnijih diskusija predstavlja veliki korak naprijed – evoluciju apstraktnog sna ustavne promjene između stranaka u Federaciji u ozbiljan i kredibilan proces.

Ako se HDZ i SDA budu mogli složiti o putu naprijed, oni još uvijek moraju privući potporu drugih stranaka u Federaciji da bi osigurali većinu u parlamentu za prvi element u procesu: prijenos nadležnosti i izvora na kantone. Naknadno, oni će očito morati razviti paket reformi koje bi zadovoljile zabrinutosti vodećih političkih stranaka u Republici Srpskoj.

Stajalište iz Republike Srpske

Vođa Socijalističke Stranke u Republici Srpskoj, Petar Đokić, već je 22. decembra izrazio svoje stavove da ukidanje Federacije može predstavljati konstruktivan put naprijed za bh. državu (*Glas Srpski*, 26. decembar).

Međutim, većina političara u Republici Srpskoj su izjavili da se snažno protive toj ideji. Oni insistiraju na tri tačke: teritorija Republike Srpske mora biti zaštićena, njen ustavni status entiteta treba biti zadržan, promjene Daytonskog sporazuma nisu moguće bez saglasnosti Srba.

Premijer RS Dragan Mikerević (PDP) je izjavio: “RS je svetinja koju niko ne može ukinuti” (*Jutarnje Novine*, 10/11 januar). Predsjednik RS Dragan Čavić (SDS) je upozorio: “Ne postoji šansa da će BiH nastaviti da postoji ako RS ne postoji unutar nje kao entitet” (*Oslobođenje*, 20. januar). Predsjednik PDP-a i ministar vanjskih poslova BiH Mladen Ivanić je komentarisao: “Čak i pomisao da se RS svede na nivo kantona... je neprihvatljiva.”

Međutim, vodeće srpske stranke nisu isključile mogućnost ustavne reforme da bi se poboljšalo funkcionisanje bh. države, pod uslovom da je zasnovana na konkretnom sporazumu sva tri konstitutivna naroda. Generalni sekretar PDP-a Nevenka Trifković je naglasila da se sva tri naroda u BiH moraju složiti oko transfera ovlasti sa entiteta na kantone ili državu. Nebojša Radmanović, predsjednik izvršnog odbora SNSD-a, izjavio je na televiziji,

Ne znači da nema potrebe razgovarati se o internom uređenju BiH, i ne znači da ne trebamo pronaći ona rešenja koja su funkcionalna za BiH, za veći razvoj i bolji život u ovom regionu.

Predsjednik Čavić čak je podsjetio svoje birače da je funkcionalna država Bosna i Hercegovina u interesu Republike Srpske.

Potpuno je jasno da bi izlazak RS iz BiH bio bolan i trnovit put. To nije realno moguće i za takav put Srbi ne bi dobili podršku SAD, EU, ali ni Rusije. Dakle morali smo konstatovati da u Evropu RS mora kroz BiH. (*Jutarnje Novine*, 20 Januar)

Jasno je da neprijateljski stav političara bh. Srba ka inicijativi proizlazi iz njihovog straha od zajedničkog hrvatsko-bošnjačkog napada na ustavni i teritorijalni status Republike Srpske. Ovaj strah se neizbježno pojačava neprijateljskim stavovima u odnosu na kontinuirano postojanje Republike Srpske koji dolaze iz dijelova medija i političkih struktura Federacije. Ako se pitanje ustavne reforme u BiH svede na jednostavno pitanje – treba li Republika Srpska postojati ili ne? – onda ne ostavlja prostora za diskusiju ili kompromise.

Međutim, insistiranje vođstva RS da promjene Daytonskog sporazuma mogu proizići samo iz sporazuma sva tri konstitutivna naroda je tačna izjava ustavne i političke stvarnosti, i također je u srcu ESI prijedloga. Upravo je ustavni proces ono što ih štiti od svake prijetnje da bi Republika Srpska mogla biti ukinuta ili podijeljena protiv njihove volje. Kada je u pitanju njen ustavni status, ostaje na zagovornicima bilo koje ustavne reforme da razviju paket reformi koji bi bio prihvatljiv za građane RS i njihove izabrane predstavnike.

Izgradnja države od nule

Neke od najsnažnijih krika ESI prijedloga došle su od bivših partnera Alijanse u Federaciji: Stranke za Bosnu i Hercegovinu (SBiH) i SDP, koji su sada opozicija.

Vodeći političari iz obje stranke dali su prigovor da je prijedlog neprihvatljiv jer toleriše kontinuirano postojanje Republike Srpske, i time održava umjetnu teritorijalnu podjelu koja je proizašla iz Daytonskog sporazuma. Oni su tražili da se trenutni ustavni poredak u potpunosti napusti, i zamijeni sa potpuno novom regionalnom strukturom na ekonomskim i historijskim principima. Kao vođa SBiH, Safet Halilović je prokomentarisao ESI prijedlog:

Na prvi pogled takva inicijativa može izgledati zanimljiva i reformska, međutim, ako pažljivo analizirate sadržaj i ono što stoji iza toga, vidi se da se radi o vrlo opasnoj tezi, koja vodi ka daljoj fragmentaciji BiH. Treba izvršiti promjene, ali na osnovu prirodne ekonomsko-funkcionalne regionalizacije, a ne na betoniranju administrativnih, vještačkih granica kantona, entiteta, koji su dio konstrukcione greške Dejtona. (*Jutarnje Novine*, 10/11 January)

Haris Silajdžić, dugo vremena ministar vanjskih poslova i poslijeratni predsjedavajući Vijeća ministara bio je čak i manje otvoren kompromisima:

Ova inicijativa je u startu pogrešna zato što se stiče dojam da je sve dodirljivo u BiH, da se sve može mijenjati, da se čak i Dayton može mijenjati, samo se nikako ne može položaj RS-a u BiH. S tog stanovišta mislim da je ovaj pristup jako pogrešan... Po mom sudu, jedino moguće rješenje jeste - oba entiteta ukidati istovremeno, pa makar to bilo i postepeno. Ukoliko stvarno želimo dobro građanima BiH, državu treba organizovati na principu ekonomskih regija, jer su one same nastajale stotinama godina i jedino kao takve mogu poslužiti građanima BiH u razvoju privrede, otvaranju novih prostora za saradnju u i izvan BiH. (*Dani*, 16 Januar)

Ukratko, dok se SBiH načelno slaže sa vizijom troslojne BiH države, oni pozivaju na potpuno drugačije regionalno uređenje. SBiH nije razjasnila da li bi ove nove regije bile konstitutivne jedinice prave federacije, sa vlastitim izabranim vladama i parlamentima, ili samo administrativne jedinice centralizovane države. SBiH također nije eksplicitno navela kako bi bile povučene interne granice, osim da bi bile “logički” slične onim iz prijeratne socijalističke Republike ili austrougarskog protektorata.

Praktično, ovo bi značilo ništa manje nego kompletnu upravnu reorganizaciju države. Sve vladine agencije od općina do države morale bi biti rasformirane, relocirane i ponovo ustanovljene. Kantonalne institucije zajedno sa svojim osobljem morale bi se prebaciti iz Bihaća u Banju Luku (tradicionalni upravni centar za sjeverozapad države), dok bi se oni iz Travnik i Zenice prebacili u Sarajevo. Hercegovina bi se uspostavila kao “prirodni ekonomski” region – vjerovatno sa hrvatskom većinom – uključujući Trebinje, dok bi ostatom istočne Republike Srpske upravljali iz Sarajeva i Tuzle.

Ova beskompromisna vizija je zasnovana na upornom odbijanju da se priznaju bilo koje socijalne promjene i (često bolni) politički kompromisi protekle decenije. Kao politička retorika, to nailazi na odaziv kod onih za koje Daytonski sporazum predstavlja duboko omražen kraj ratu i etničkim čišćenjima. Korjenita i razgranata transformacija bh. institucija ne bi samo dovela do bolje vlade, ona bi također ponovo napisala zadnju bolnu deceniju bh. historije.

Međutim, kao prijedlog *reforme* ustava, argument koji pruža Silajdžić je najizrazitiji u svom odbijanju da razmotri političke i administrativne troškove takve kompletne reorganizacije. Čini se da upućuje na to da proteklih osam godina izgradnje institucija može biti pometeno, bez gubitka u javnim službama. On pretpostavlja da bi stvaranje multietničkih upravnih regija prirodno dovelo do multietničkih političkih izbornih jedinica, a ne do umnožavanja nefunkcionalnih jedinica poput postojećeg Hercegovačko-neretvanskog kantona, ili do osuđivanja BiH na dugoročni međunarodni nadzor poput onog koji je prisutan u Distriktu Brčko. Multietničke jedinice *jesu* moguće, a pomoć Hercegovačko-neretvanskom kantonu da bolje funkcioniše bila bi jedna od najboljih indikacija od strane HDZ-a da su ozbiljni u pokušajima da pronađu pragmatična rješenja za bh. ustavni problem. Međutim, stvaranje novih, multietničkih regija u nedostatku širokog koncenzusa neće dovesti do efikasnije uprave.

Reakcija Socijaldemokratske Partije (SDP) imala je manje radikalni ton, ali je kritika u srži bila slična. Zlatko Lagumdžija, predsjednik SDP-a i bivši predsjedavajući bh. Vijeća ministara je insistirao:

Premda ima zanimljivih dijelova, kreativnih rješenja i razmišljanja, ESI-jev prijedlog nudi novo naizgled jednostavno rješenje koje zadržava najveće stare i vodi u nove i kompleksnije probleme. Prije svega ESI-ev prijedlog ne vodi multietničkoj strukturi jedne bosanskohercegovačke države i jednog društva i zadržava najveće kliconoše daljnjih nacionalističkih podjela. Time bi se stvorila nova privremena državna struktura sa ugrađenim daljnjim dezintergracijskim mehanizmima. Umjesto jedne dobilo bi se deset privremenih, još skupljih i manjih «Federacija» uz privid da je Republika Srpska županija i da je samoodrživa.

Time bi se usporio i još više zakomplicirao ionako spor proces jačanja državnih funkcija i njihova preuzimanja od entiteta. (*Dnevni List*, 16 Januar)

Slične kritike dao je i Alija Behmen, bivši premijer Vlade Alijanse Federacije.

Činjenica je da Bosna treba rekonstruiranje u cilju postizanja veće funkcionalnosti i to posredstvom regionalne decentralizacije. U ESI-evom prijedlogu se govori o ukidanju Federacije, i da se s tim može početi odmah. Radio sam u Federaciji, dobro znam njene probleme i ne bih se složio sa ovom konstatacijom. Ne može se početi sa ukidanjem Federacije dok se istovremeno ne počne sa jačanjem centralnih institucija... Jedino rješenje je ukidanje entiteta i uvođenje regionalne organizacije koja bi se zasnivala na formiranju prirodnih regionalnih jedinica, zasnovanih na geografskim i ekonomskim vezama. To je ustroj po kome bi Banja Luka i Bihać bili u jednoj regiji, Mostar i Trebinje u jednoj, i Tuzla i Bijeljina u jednom regionu.

Ako bi se formirao taj jedan hercegovački kanton, on bi bio prilično etnički čist. RS je takođe vrlo «čista» u tom smislu i to bi neminovno dovelo do toga da i Bošnjaci, nekom vrstom međukantonalne saradnje, formiraju svoj, treći dio BiH, i ja uopće ne sumnjam da bi se tri naciokratske stranke oko toga vrlo lako usaglasile.” (*BH Dani*, 16 Januar)

U osnovi, čini se da se i SBiH i SDP slažu u dva fundamentalna principa: prijedlog reforme korak-po-korak, kao što je predložio ESI, mora se odbaciti u korist hitne reorganizacije države, a pokušaj da se dođe do kompromisa sa bilo kojom vladom Republike Srpske je naivan, opasan i protivan moralu.

Međutim, nakon što su napustili bilo kakve pokušaje da traže promjene na osnovu kompromisa, SDP i SBiH očito računaju na međunarodnu zajednicu da nametne novo ustavno uređenje na BiH, i pored otvorene opozicije unutar države. Međutim, međunarodna zajednica je izuzetno jasno dala do znanja da je na bh. građanima da razriješe vlastite ustavne dileme. Šef Delegacije EU u BiH, Michael Humphreys, odbio je mogućnost organiziranja nove međunarodne konferencije u stilu Daytonu.

Nećemo inicirati promjene, ali ih možemo podržati, ako one budu pokrenute na lokalnom nivou I zato ponavljam – neće biti novog Dejtona. (*Jutarnje Novine*, 22 Januar)

Sa svoje strane, visoki predstavnik Paddy Ashdown čak je otišao tako daleko da pruži uvjerenja građanima Republike Srpske da njihov entitet nije pod prijetnjom međunarodnog nametanja.

Moja poruka građanima RS je: nemojete biti uplašeni, budite hrabri, jer ste vi jedini koji možete promijeniti Dejtonski sporazum, ukoliko vi tako želite. (*Dnevni Avaz*, 15 Januar)

Neću dozvoliti da se sruši Republika Srpska, a jedine promjene ustrojstva BiH mogu donijeti građani RS i BiH. (*Nezavisne Novine*, 15 Januar)

Mogućnost međunarodne inicijative da se Dayton revidira nikada nije bila visoka, a sada se čini da je kategorički isključena.

Ipak, očito postoji privlačnost u ideji koju su dali SDP i SBiH da bh. građani trebaju uživati slična prava i beneficije širom zemlje. Kao što je bivši premijer Alija Behmen rekao:

Nema ništa prirodnije i logičnije od toga da se bolesnik iz Trebinja koji treba ozbiljniji medicinski zahvat liječi u Mostaru, onaj iz Bihaća u Banjoj Luci, a onaj sa Pala u Sarajevu.

Stvaranje zajedničke vizije jedinstvenog bh. državljanstva je ključni dio procesa izgradnje države. Pitanje je, kako se to najbolje može postići? Ne čini se nemogućim da bi građani Republike Srpske dali podršku reformama koje bi im omogućile pristup zdravstvenim ili institucijama višeg obrazovanja u Sarajevu ili Mostaru. Za dobre pregovarače koji svoje slučajeve predstavljaju u smislu praktičnih interesa, kao što to čini Alija Behmen, ne bi trebao postojati kraj pronalaženja konstruktivnih rješenja. Međutim, ovo zahtjeva spremnost da se kombiniraju vizije bh. zajedničke budućnosti sa razumijevanjem trenutnih ustavnih stvarnosti, i da se provede pojačani proces promjena postignutih pregovaranjem.

Ovo vodi do izrazitog paradoksa: usprkos svojim radikalnim retorikama, protivnici *postupne* reforme u Federaciji postaju *de facto* branitelji ustavne *status quo* situacije. Oni mogu biti *ustavni Jakobinci* u duhu, ali su *pravi konzervativci* u praksi. U političkim pitanjima, čekanje čuda je u stvari najkonzervativnija opcija od svih.

Evropska BiH u 2006. godini

ESI je tvrdio da bi stvorili funkcionalnu federalnu državu u Bosni i Hercegovini, političari u Federaciji moraju početi sa onim što imaju sada i kretati naprijed kroz kompromise i koncenzus. Ukidanje osam godina poslijeratne izgradnje institucija i počinjanje iznova sa novim regijama niti je moguće niti poželjno. Tvrditi da je čekanje na međunarodnu politiku vjerodostojna alternativa domaćim reformama i debati može biti utješno, ali je zasnovano na iluziji.

Ustavna reforma na kraju nije jedini izazov, Bosna i Hercegovina se suočava sa ogromnim socijalnim i ekonomskim izazovima, te priprema ambiciozan program evropske integracije. Progresivna ustavna reforma postignuta kroz pregovore će dozvoliti da ekonomske reforme i proces integracije teku paralelno. Čak i da je moguće, ponovna izgradnja države na osnovama međunarodnog nametanja bacila bi druge ciljeve značajno unazad, osiguravajući dugotrajne ustavne i administrativne nemire.

Za sve one koji vjeruju u bh. državu izazov je stvoriti federalne strukture koje će zaista funkcionisati. Federalna Republika Bosna i Hercegovina zasnovana na postojećih 12 regija možda nije najelegantnije rješenje. Ono, međutim, izražava mnoge zabrinutosti koje su izrazili SDP i SBiH političari: moglo bi biti osnova za davanje sličnih prava i beneficija bh. građanima širom svih 12 regija. Nakon ukidanja Federacije mogle bi početi diskusije o stvaranju fondova za penzije i borbe na nivou BiH, ako je to cilj SDP-a i SBiH. Takve inicijative mogu pružiti stvarne praktične beneficije građanima RS, i tako bi mogle biti prodane kao dio paketa koji uključuje dalje ojačavanje centralnih institucija.

Postoji širi kontekst ESI prijedloga da se postigne ustavna promjena unutar naredne tri godine. U 2007. godini, Bugarska i Rumunija trebaju postati punopravni članovi

Evropske Unije. Do tada, vjerovatno će i Hrvatska daleko napredovati u svojim pregovorima o članstvu u EU. EU će vjerovatno pregovarati sa Turskom, kao i sa Makedonijom nakon njene aplikacije za članstvo krajem ovog mjeseca.

Gdje ovo ostavlja Bosnu i Hercegovinu? Da li želi ostati u iščezavajućem klubu balkanskih država koje su u stanju da teže samo Sporazumu za stabilizaciju i pridruživanje?

To je razlog zašto realističan proces ustavne reforme, koji će dovesti do nove stabilne ravnoteže prihvatljive svim stranama, treba biti pokrenut uskoro. Samo tada će BiH biti u situaciji da postigne jedinstven politički cilj koji dijele HDZ i SDS, SDA i SDP političari: da apliciraju za članstvo u Evropskoj Uniji prije kraja 2006. godine. Upravo ova realistična vizija integracije u Evropu nudi stvarnu nadu transformiranja Bosne i Hercegovine.